ASIANTUNTIJALAUSUNTO
12.5.2025

Asia:
VNS 2/2025 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Omaishoitajaliitto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi valtioneuvoston selonteosta liittyen julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2026–2029. Pidämme tervetulleena sitä, että vaikeista ajoista huolimatta hallitus on panostamassa omaishoidon tukemiseen ja kehittämiseen. Mielestämme linjaukset ja panostukset ovat oikeasuuntaisia, mutta eivät alkuunkaan riittäviä.

Omaishoitajaliitto yhtyy selonteossa esitettyyn tilannekuvaan kasvavasta palvelutarpeesta sekä ikääntyvän väestön ja epävarmuuden valtiontaloudelle tuomista haasteista.

Omaishoito voi olla osaratkaisu, jolla voidaan hillitä kustannusten kasvua, pitää huolta sotejärjestelmän kantokyvystä ja toteuttaa hoivaa inhimillisesti. Tämä edellyttää kuitenkin omaishoitajien tukemista riittävillä palveluilla ja muulla tuella. Läheis- ja omaishoitoa on tarkasteltava ja kehitettävä strategisemmin osana hoivan kokonaisuutta. Omaishoidon tulee perustua vapaaehtoisuuteen ja se ei se saa olla ainoa hoidon järjestämisen vaihtoehto.

Läheis- ja omaishoidon merkitys ja määrä korostuvat ikääntyvässä yhteiskunnassamme. Sitovassa hoivavastuussa on vähintään 350 000 henkilöä, joista runsaat 50 000 on tehnyt sopimuksen omaishoidon tuesta hyvinvointialueen tai Helsingin kaupungin kanssa. Palkansaajista yli 100 000 henkilöä auttaa päivittäin eri kotitaloudessa asuvaa läheistään.

Omaishoidon tuen hoitopalkkion vähimmäismäärä on 472,15 euroa kuukaudessa vuonna 2025. Omaishoitajaliiton mielestä summa on pieni. Totesimme jo vuonna 2022 kannanotossamme THL:n ns. Omakari-ehdotukseen, että alimman palkkion tulisi olla vähintään 600 euroa. Tällä hetkellä omaishoidon alimman palkkion vähimmäismäärä ja kriteerit vaihtelevat hyvinvointialueiden välillä. Vain Satakunnan hyvinvointialueella alin palkkio on yli 600 euroa.

Sopimusomaishoitajat ovat sitoutuneet pitämään huolta, auttamaan ja hoivaamaan läheistään, usein jopa ympärivuorokautisesti. Korvaava hoidon järjestäminen tulisi monin verroin kalliimmaksi yhteiskunnalle. Läheis- ja omaishoitajat säästävät yhteiskunnan resursseja, mutta monille hoivavastuun ottaminen tarkoittaa pienentyneitä työtuloja ja eläkekertymiä.

Miten lisäresurssi toimeenpannaan?

Omaishoitajaliitto pitää tervetulleena 16 miljoonan euron lisäpanostusta omaishoitoon ja perhehoitoon. Oletamme, että suunnitelmassa kirjattu ”Omaishoidon ja perhehoidon palkkiotason nostaminen, 16 milj. euroa vuodesta 2026 alkaen” tarkoittaa 16 miljoonan vuosittaista panosta omais- ja perhehoitoon. Esitämme, että muutos omaishoidon tuen alimpaan palkkioon säädetään lakiin. Korostamme sitä, että palkkiotason korotuksen päälle tulisi tehdä indeksikorotus.

Omaishoidon tuen toimeenpanoa pitää ehdottomasti myös seurata, jotta varmistetaan korotuksen kohdentuminen omaishoitoon asianmukaisesti. Hyvinvointialueilla tulee seurata erityisesti seuraavia asioita:

- Omaishoitajien absoluuttinen määrä ja sen kehitys
- Omaishoitajien määrä suhteessa väestöön/erikseen myös ikääntyneeseen väestöön
- Omaishoitajien keskimääräisten palkkioiden kehitys
- Omaishoidon määrärahojen kehitys absoluuttisesti ja suhteessa omaishoitajien määrään

Vaikka alinta palkkiota korotettaisiin lailla, päättävät hyvinvointialueet tuen myöntämisestä edelleen määrärahojensa puitteissa. Siksi omaishoidon tuen saatavuus voi heikentyä, koska hyvinvointialueet ovat vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Jos näin tapahtuisi, jäisi moni tukea tarvitseva tosiasiallisesti tuen ulkopuolelle tai korkeampien palkkioluokkien tukia myönnettäisiin aiempaa vähemmän. Näin on jo tapahtunut osassa hyvinvointialueita. Lisärahoitus ei saa siis vähentää tukea saavien määrää, vaan panostuksen pitää näkyä lisäresurssina omaishoidon tuen palkkioiden kokonaisuudessa.

Pohdimme, miten lisärahoitus jaetaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin välillä. Määrärahojen kehityksen lisäksi pitää kehittää indikaattoreita omaishoidon tuen palveluiden riittävyyden ja toteutumisen arviointiin. Kysymme edelleen, onko Petteri Orpon hallitus toteuttamassa hallitusohjelman mukaista omaishoitolain kokonaisuudistusta. Mielestämme THL:n vuorovaikutusohjaus ei riitä yhdenvertaisuuden varmistamiseen ja muihin tarvittaviin kehittämistoimiin.

Omaishoidon tuki Kelalle – aiempien selvitysten hyödyntäminen

Orpon hallituksen kehysriihessä mainittiin selvitettävän omaishoidon tuen maksatuksen siirtoa Kelalle. Aiheesta on tehty aiemminkin selvityksiä (esim. Kansallinen omaishoidon ohjelma 2014), joiden tuloksia pitää käyttää hyödyksi.

Lähtökohtaisesti maksatuksen siirto Kelalle edistäisi omaishoitajien yhdenvertaisuutta, koska omaishoidon tuen kriteerit ja toimeenpano sekä myös palkkiot vaihtelevat hyvinvointialueiden välillä.

On huomioitava, että omaishoidon tuki perustuu palvelutarpeen arviointiin ja koostuu palkkion lisäksi palveluista: omaishoitajan vapaista, valmennuksesta, hyvinvointi- ja terveystarkastuksista sekä muista tarvittavista palveluista. Hyvinvointialueiden sosiaalityöllä on tärkeä rooli omaishoitajan tukemisessa.

Erityiskohtelu omaishoitajien kaavamaiselle työhuonevähennykselle

Kehysriihessä linjattiin, että verotuksen kaavamainen työhuonevähennys poistetaan. Osa omaishoitajista pelkää, että omaishoitopalkkion korotus sulaa - ainakin osittain - kaavamaisen työhuonevähennyksen poiston vuoksi. Omaishoitajaliitto ehdottaa sopimusomaishoitajien erityiskohtelua työhuonevähennyksessä.

Erityiskohtelulle on painavat perusteet, koska muista poiketen omaishoitajat ovat pakotettuja toimimaan kotonaan. Tällöin työhuoneelta edellytetään enemmän kuin tavanomaisessa ansiotyössä. Tilaa tarvitaan esimerkiksi hoitosängylle, nosto- ja siirtymälaitteille ja hoitotarvikkeille, kuten vaipoille. Omaishoitoasioiden hoito kotona vaatii kirjallisia töitä ja yhteydenottoja, hakemuksia ja selvityksiä.

Makrotasolla omaishoitajien kaavamaisessa työhuonevähennyksessä on todennäköisesti kyse marginaalisesta verokertymästä, mutta monet omaishoitajat kokevat muutoksen yksilötasolla olennaisena heikennyksenä taloudessaan.

Palkkion verotuksen keventäminen

Lisäksi Omaishoitajaliitto korostaa, että verotuksen keventäminen on yksi tapa lisätä omaisten kiinnostusta ja mahdollisuutta ottaa roolia läheisensä hoidosta. Omaishoitajaliitto on esimerkiksi esittänyt eläketulovähennyksen kaltaista omaishoitotulovähennystä, joka hyödyttäisi pienituloisimpia omaishoitajia.

Monenlaisia ratkaisuja, myös verotuksellisia, tarvitaan edistämään läheis- ja omaishoitoa, jotta pystymme vastaamaan yhteiskuntana ikääntymishaasteeseen.

Omaishoito sosiaalisena riskinä

Selonteossa julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2026–2029 todetaan, että sosiaaliturvaa kehitetään. Vaikka läheis- ja omaishoidon osuus hoivan kokonaisuudesta on merkittävä, ei omaishoitoa ole tunnistettu riittävissä määrin sosiaalisena riskinä muuten kuin pienempien lasten vanhemmilla. Omaishoitajaliitto peräänkuuluttaa tämän riskin parempaa tunnistamista myös muutoin kuin sopimusomaishoidossa. Jos henkilö joutuu luopumaan ansiotyöstä esimerkiksi puolison sairastuttua vakavasti, molempien tulot heikentyvät oleellisesti, vaikka vain sairastuneen henkilön tilanne tunnistetaan sosiaalisena riskinä.

Niin ikään on syytä kiinnittää huomioita eläkeikäisten ja työikäisten erilaisiin lähtökohtiin. Eläkeikäisillä on eläke toimeentulon perustana, kun taas työikäisillä on tarve turvata toimeentulonsa ansiotyöllä, mihin omaishoitoon ryhtyminen asettaa mahdollisesti rajoituksia.

Muutama yksittäinen huomio

Taloussuunnitelman 16 miljoonan euron lisäpanostus on kohdennettu sekä perhehoitoon että omaishoitoon. Perhehoidon kehittäminen tukee omaishoitajia välillisesti, koska monien omaishoitajien lakisääteiset vapaat toteutuvat perhehoidon avulla. Omaishoitajat myös kaipaavat enemmän perhehoidon palveluita. Selonteossa jää kuitenkin epäselväksi, mikä osuus 16 miljoonasta eurosta on tarkoitus osoittaa suoraan omaishoidon tukemiseen.

Omaishoitajaliitto kannustaa toteuttamaan käytännössä hallitusohjelman mukaisia kirjauksia mm. omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen edistämisestä. Onko tähän edistämistyöhön varattu resursseja?

Omaishoitajaliitto kiittää Orpon hallitusta omaishoidon kehittämishankkeista, joita on toteutettu terveyden edistämisen määrärahoilla, vaikka niihinkin olisimme toivoneet suurempia summia. Korostamme, että valtiovallan tulisi vahvemmin velvoittaa kuntia tukemaan omaishoitajien hyvinvointia esimerkiksi tarjoamalla maksuttomia liikunta- ja vapaa-ajanpalveluita, kuten uimahalli- ja kuntosalivuoroja.

Lopuksi todettakoon, että läheis- ja omaishoito on sopimusomaishoitoa laajempi kysymys. Se ulottuu useille yhteiskunnan alueilla, muuallekin kuin sosiaali- ja terveyspolitiikkaan. Muutoksia tarvitaan erityisesti työlainsäädäntöön, kuten työntekijän omaishoito- ja saattohoitovapaaseen. Hyvinvointialueiden on laadittava omaishoidon strategia ja resursoitava siihen huomattavasti enemmän väestön ikääntymiskehityksen vaatimalla tavalla. Tarvitsemme myös kansallisen läheis- ja omaishoidon strategian.

Lisätietoja:
Sari-Minna Tervonen
toiminnanjohtaja
sari.tervonen@omaishoitajat.fi
p. 050 368 4554

Elias Vartio
oikeudellinen asiantuntija
elias.vartio@omaishoitajat.fi
p. 044 792 4882